

УДК 347.91

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.1.38>

ПРАВА БАТЬКІВ НА ВИКОРИСТАННЯ ДОХОДУ ВІД МАЙНА ДИТИНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ТА УКРАЇНИ

Галаш А.А.,

аспірант,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова

ORCID: 0009-0004-8792-6048

e-mail: andriigalash@gmail.com

Галаш А.А. Права батьків на використання доходу від майна дитини: порівняльний аналіз законодавства держав-членів ЄС та України.

Стаття присвячена порівняльному аналізу правового регулювання використання доходів від майна дитини батьками в Україні та державах-членах Європейського Союзу. Актуальність дослідження зумовлена різницею у підходах до визначення обсягу батьківських повноважень щодо управління майном дитини та рівня гарантій захисту її майнових інтересів у законодавстві України та держав-членів ЄС. Метою дослідження є виявлення ключових проблем національного правового регулювання використання доходів від майна дитини батьками та формування рекомендацій щодо його вдосконалення з урахуванням європейських стандартів. У роботі здійснено порівняльний аналіз правового регулювання управління майном дитини та договірного врегулювання батьківських прав і обов'язків у законодавстві окремих європейських держав. Встановлено, що в державах ЄС по-різному визначають межі та форми договірного регулювання батьківських прав і обов'язків, а також управління майном і утримання дитини. Водночас спільною рисою є поєднання автономії батьків у врегулюванні сімейних відносин із обов'язковими гарантіями судового чи адміністративного контролю та безумовним пріоритетом найкращих інтересів дитини. Обґрунтовано, що управління майном дитини має розглядатися як елемент батьківської відповідальності, а не як прояв права власності батьків. Показано, що європейська модель ґрунтується на визнанні доходів від майна дитини її власністю та допускає їх субсидіарне використання батьками лише за умови відсутності шкоди інтересам дитини. Доведено доцільність імплементації в українське законодавство підходів CEFL, зокрема принципу найкращих інтересів дитини, критеріїв добросовісності управління майном та правил усунення батьків від представництва у разі конфлікту інтересів. Зроблено висновок, що європеїзація відповідних приватноправових норм сприятиме підвищенню рівня захисту майнових прав дітей в Україні. Цінність дослідження полягає у комплексному осмисленні використання доходів від майна дитини крізь призму інституту батьківської відповідальності з урахуванням сучасних європейських тенденцій приватного права. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання під час удосконалення сімейного та цивільного законодавства України, зокрема в процесі рекодифікації Цивільного кодексу України, а також у правозастосовній діяльності судів і органів опіки та піклування при вирішенні спорів щодо управління майном дитини та використання доходів від нього.

Ключові слова: батьки, діти, найкращі інтереси дитини, майно, право власності, дохід, управління майном.

Galash A.A. Parents' rights to use income from the child's property: a comparative analysis of the legislation of the EU member states and Ukraine.

The article is devoted to a comparative analysis of the legal regulation of the use of income from the child's property by parents in Ukraine and the Member States of the European Union. The relevance of the study is due to the difference in approaches to determining the scope of parental authority to manage the child's property and the level of guarantees for the protection of its property interests in the legislation of Ukraine and EU Member States. The purpose of the study is to identify key problems of the national legal regulation of the use of income from the child's property by parents and to formulate recommendations for its improvement, taking into account European standards. A comparative analysis of the legal regulation of the management of the child's property and the contractual regulation of parental rights and obligations in the legislation of individual European states has been carried out. It has been established that the EU states define the boundaries and forms of contractual regulation of parental rights and obligations, as well as the management of property and child support in different ways. At the same time, a common feature is the combination of parental autonomy in regulating family relations with mandatory guarantees of judicial or administrative control and the unconditional priority of the best interests of the child. It is substantiated

that the management of a child's property should be considered as an element of parental responsibility, and not as a manifestation of the parents' property rights. It is shown that the European model is based on the recognition of income from the child's property as its property and allows their subsidiary use by parents only if there is no harm to the interests of the child. The feasibility of implementing CEFL approaches into Ukrainian legislation, in particular the principle of the best interests of the child, criteria for good faith management of property and rules for removing parents from representation in the event of a conflict of interests, is proven. It is concluded that the Europeanization of the relevant private law norms will contribute to increasing the level of protection of children's property rights in Ukraine. The value of the study lies in a comprehensive understanding of the use of income from the child's property through the prism of the institution of parental responsibility, taking into account modern European trends in private law. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use in improving the family and civil legislation of Ukraine, in particular in the process of recodification of the Civil Code of Ukraine, as well as in the law enforcement activities of courts and guardianship and trusteeship bodies in resolving disputes regarding the management of a child's property and the use of income from it.

Key words: parents, children, best interests of the child, property, ownership, income, property management.

Постановка проблеми. Необхідність дослідження проблемних аспектів здійснення прав батьків на використання доходу від майна дитини полягає у необхідності досягнення балансу між обов'язком батьків забезпечувати належне утримання та виховання дитини і гарантіями захисту її майнових прав та економічних інтересів. У сучасному сімейному праві доходи від майна дитини формально належать самій дитині, однак на практиці саме батьки здійснюють управління цим майном і нерідко використовують отримані доходи. Відсутність чітких меж і критеріїв допустимого використання таких доходів створює ризики зловживань та порушення принципу найкращих інтересів дитини. В умовах економічної нестабільності та воєнних викликів в Україні питання використання доходів від майна дитини батьками часто набуває практичного значення для забезпечення базових потреб сім'ї, що, водночас, може вступати в конфлікт із майновими правами та інтересами самої дитини.

Порівняльний аналіз законодавства держав-членів ЄС та України є актуальним з огляду на різні підходи до правового режиму майна дитини і обсягу повноважень батьків щодо управління ним. У національному законодавстві держав-членів ЄС простежується тенденція до посиленого судового та адміністративного контролю за використанням доходів від майна дитини, чіткішого закріплення обов'язку батьків діяти виключно в інтересах дитини та запровадження механізмів підзвітності. В Україні ж відповідне регулювання залишається фрагментарним і не завжди забезпечує ефективний захист прав дитини, що зумовлює актуальність даного дослідження та потреби розробки рекомендацій для усунення прогалин.

Мета дослідження: на основі компаративного аналізу прав батьків на використання доходу від майна дитини виявити ключові проблеми та розробити рекомендації для європеїзації приватноправових норм у даній сфері.

Стан опрацювання проблематики. Окремі аспекти та особливості здійснення майнових прав батьками та дітьми досліджували такі вчені як В.І. Борисова, В.А. Ватрас, І.В. Жилінкова, В.Я. Калакура, В.О. Кожевникова, Л.В. Красицька, М.В. Менджул, О.С. Простибоженко, З.В. Ромовська, О.І. Сафончик, В.І. Труба. Є.О. Харитоновна, О.І. Харитонові, В.М. Чернега, Г.В. Чурпіта та інші). Водночас у них не достатньо уваги приділено саме питанню використання батьками доходу від майна дитини.

Виклад основного матеріалу. Питання розмежування майнових прав батьків і дітей посідає важливе місце у системі сімейних правовідносин, оскільки безпосередньо пов'язане із забезпеченням майнової автономії дитини та захистом її найкращих інтересів. Законодавство України виходить із принципу самостійності права власності батьків і дітей, навіть у разі їх спільного проживання. Разом із тим закон чітко закріплює перелік об'єктів, які визнаються власністю дитини незалежно від джерела їх придбання. До них належить майно, набуте для забезпечення розвитку, виховання та навчання дитини, зокрема речі особистого користування, навчальні та культурні предмети. Окремо врегульовано правовий режим майна, набутого батьками та дітьми за рахунок спільної праці або спільних коштів, яке перебуває у спільній сумісній власності. У такому разі дитина має право на виділ своєї частки в натурі або на отримання відповідної компенсації, виходячи з презумпції рівності часток співвласників.

Управління майном малолітньої дитини здійснюється батьками як її законними представниками без необхідності спеціального уповноваження, однак виключно в інтересах дитини та з обов'язком забезпечення збереження і належного використання такого майна. Законодавець встановлює суттєві обмеження щодо розпорядження майном дитини, зокрема заборону на його відчуження, поділ, обтяження або дарування без попереднього дозволу органу опіки та піклування. Додаткові гарантії захи-

сту майнових і житлових прав дитини забезпечуються через контрольні повноваження органів опіки та персональну відповідальність посадових осіб за надання відповідних дозволів.

Особливу увагу закон приділяє режиму доходів від майна дитини. Доходи, отримані від використання майна малолітньої дитини, можуть використовуватися батьками лише у чітко визначених цілях (для її виховання, утримання інших дітей або задоволення невідкладних потреб сім'ї). Неповнолітня дитина, залежно від рівня цивільної дієздатності, має право самостійно розпоряджатися доходами від власного майна (статті 177 та 178 СК України) [1].

Давидова І.В. та Павлова В.Г. зауважують, що законодавство виходить із того, що дитина є самостійним суб'єктом права власності щодо майна, набутого спеціально для задоволення її потреб або отриманого внаслідок власних правомірних дій, зокрема у результаті реалізації особистих немайнових прав на результати інтелектуальної чи творчої діяльності. Неповнолітні особи можуть мати власний заробіток чи інші доходи та розпоряджатися ними у межах, визначених законом. При цьому речі, що належать дитині, не включаються до складу майна подружжя при його поділі незалежно від того, ким із батьків і за які кошти вони були передані дитині. Окрему категорію становить майно, призначене для розвитку, навчання та виховання дитини. Визначення належності конкретного майна до цієї категорії здійснюється з урахуванням його функціонального призначення та конкретних обставин справи, оскільки закон не встановлює вичерпного переліку відповідних об'єктів. Поряд із цим допускається передання дитині в користування речей, що перебувають у власності батьків і використовуються як спільні сімейні, за умови забезпечення мінімальних побутових потреб та врахування віку і рівня розвитку дитини [2, с. 113].

Щодо судової практики, то в Україні частіше спори виникають щодо утримання дітей, виконання аліментних зобов'язань. Водночас у контексті нашого дослідження важливим є судові рішення, в якому Касаційний цивільний суд Верховного Суду зауважив, що передача батьком нерухомості дитині або високий дохід дитини не може автоматично звільняти батька від обов'язку сплачувати аліменти, якщо відсутні належні підстави для такого звільнення згідно з нормами СКУ (у тому числі договір припинення права на аліменти або рішення суду) [3].

Комісія з європейського сімейного права (далі - CEFL), заснована ще у 2001 році, напрацювала на основі аналіз законодавства держав-членів ЄС та практики його застосування ключові принципи, серед яких і Принципи батьківської відповідальності [4]. Детальний аналіз вказаних принципів дозволив виокремити ключові узагальненні CEFL підходи до батьківської відповідальності щодо управління майном дитини та використання доходів від такого майна. Варто зауважити, що при наданні визначення батьківської відповідальності Комісія з європейського сімейного права акцентує увагу, що «батьківська відповідальність охоплює сукупність прав і обов'язків, спрямованих на забезпечення добробуту дитини, зокрема управління її майном та юридичне представництво», зокрема питання управління майном є ключовим у інституті батьківської відповідальності. Окремо принцип 3.3. зауважує на найкращих інтересах дитини, що повинні дотримуватися та враховуватися завжди, зокрема і він є базовим для оцінки правомірності використання доходів від майна дитини. Розробники проекту оновленого ЦК України, який проходить процес рекодифікації із врахуванням принципів CEFL запроваджують інститут батьківської відповідальності, містять більш розширене визначення із акцентом на найкращі інтереси дитини, гарантування належного розвитку та виховання (ст. 1535) [5].

Отже, управління майном дитини є складовою батьківської відповідальності, аж ніяк не правомочністю у рамках права власності батьків.

Комісія з європейського сімейного права у принципі 3:22 «Управління майном дитини» містить критерії добросовісності дій батьків при управлінні майном дитини, зокрема «належна обачність та сумлінність», а також «тільки з метою збереження, а за можливості - збільшення вартості такого майна». Крім того, CEFL допускає, що «доходи, отримані від майна дитини, які не є необхідними для належного управління цим майном або для утримання та освіти дитини, у разі необхідності можуть бути використані для потреб сім'ї». При цьому, принцип 3:23, не допускають управління заробітком дитини, «якщо дитина є достатньо зрілою, щоб самостійно приймати рішення». Таким чином, загальним європейським підходом є визнання права власності на доходи від майна дитини за дитиною, можливість виняткового субсидіарного використання доходу батьками та тільки при умові, що це не шкодить інтересам дитини. Більше того, принцип 3:24, передбачає, що у тих випадках, коли батьки мають конфлікт інтересів з дитиною, вони не можуть бути її представниками [4].

Крім того, важливо дослідити національне законодавство окремих держав-членів ЄС. Так, французьке цивільне законодавство виходить із концепції «*administration légale*», згідно з якою батьки як носії батьківської влади є «законними адміністраторами майна неповнолітньої дитини». Відповідно до ст. 382 Цивільного кодексу Франції, батьки здійснюють управління майном дитини та представляють її інтереси, зокрема у спадкових і договірних відносинах. Закон допускає використання доходів від майна дитини (проценти, дивіденди, орендна плата) для її утримання та виховання, однак розпорядження самим майном або значні правочини потребують згоди обох батьків чи дозволу суду [6].

У німецькому цивільному праві батьківська влада («elterliche Sorge») охоплює як особисту опіку, так і управління майном дитини (BGB § 1626). Батьки зобов'язані управляти майном дитини в її інтересах і зберігати його, а значні угоди щодо майна потребують судового дозволу (BGB §§ 1643–1644). Доходи від майна можуть використовуватися на утримання дитини, однак батьки не набувають права власності на такі доходи та несуть фідуціарний обов'язок добросовісного управління. Такий підхід підкреслює пріоритет захисту економічних інтересів неповнолітнього над автономією батьків. (Bürgerliches Gesetzbuch §§ 1626, 1643–1644) [7].

Італія, Іспанія та інші континентальні правові системи ЄС переважно дотримуються уніфікованого підходу «управління в інтересах дитини». У Італії та Іспанії закріплено принцип, що «батьки здійснюють *administración* або *amministrazione* майна дитини як законні представники», але доходи від такого майна можуть використовуватися виключно для її утримання та виховання. При цьому відчуження майна, укладення кредитних договорів або прийняття спадщини потребує судового дозволу або участі органів опіки (наприклад, ст. 154, ст. 164 Código Civil de España [8]; ст. 320–321 Codice Civile Italiano [9]).

У законодавстві Естонія, зокрема у положеннях Закону про сімейне право 2009 р., визначено правовий режим управління майном дитини та використання доходів, отриманих від нього. Відповідно до § 132 зазначеного акта, доходи, одержані від майна дитини, насамперед спрямовуються на покриття витрат, пов'язаних із утриманням та збереженням цього майна, а також на забезпечення належного утримання самої дитини. Лише за умови відсутності таких потреб або після їх повного задоволення допускається використання залишку коштів батьками (для власного утримання або для забезпечення неповнолітніх братів і сестер дитини, які проживають спільно з нею). Положення §§ 127–133 закріплюють загальне право батьків здійснювати управління майном дитини та розпоряджатися доходами від нього, однак таке управління має здійснюватися виключно з урахуванням найкращих інтересів дитини [10]. Отже, естонське законодавство встановлює чітку послідовність і пріоритетність використання доходів від майна дитини, поєднуючи батьківські управлінські повноваження з імперативною вимогою забезпечення майнових прав та добробуту неповнолітньої особи.

Цивільне законодавство Чеської Республіки врегульовує можливість укладення низки договорів за участю матері, батька та/або дитини. Зокрема, «*Občanský zákoník*» передбачає такі правочини: угоду про встановлення батьківства (§ 779), угоду щодо здійснення взаємних батьківських прав і обов'язків (§ 876), угоду про визначення порядку спілкування з дитиною того з батьків, хто проживає окремо (§ 891), угоду про управління майном дитини (§ 897), угоду про здійснення батьківських прав та обов'язків після розірвання шлюбу (§ 906), а також угоду про сплату аліментів (§ 921). Законодавець не встановлює спеціальних вимог щодо форми чи істотних умов таких договорів, залишаючи їх визначення на розсуд сторін. Польське сімейне законодавство демонструє більш вузький підхід до договірного регулювання батьківських правовідносин [11]. «*Kodeks rodzinny i opiekuńczy*» передбачає, декларацію подружжя про прізвище дитини (ст. 88), договір між розлученими батьками щодо здійснення батьківської відповідальності та підтримання контактів з дитиною відповідно до її найкращих інтересів (ст. 107), а також договір про визначення порядку контактів між батьками і дитиною (ст. 113-1). Останні два договори підлягають поданню до суду з питань опіки та піклування, який уповноважений або затвердити погоджені умови, або визначити власний порядок реалізації батьківських прав, включно з можливістю обмеження контактів чи зміни розміру і способу сплати аліментів [12].

Натомість Сімейний кодекс Республіки Болгарія допускає можливість врегулювання у шлюбному договорі питання утримання дитини після розірвання шлюбу (ст. 38). Крім того, відповідно до ст. 51 цього Кодексу, у разі розірвання шлюбу за взаємною згодою подружжя зобов'язані подати до суду угоду, що охоплює питання місця проживання дітей, здійснення батьківських прав, особистих відносин з дитиною, аліментів, користування сімейним житлом, утримання подружжя, прізвища та інших наслідків розлучення. Така угода підлягає обов'язковому судовому контролю з точки зору забезпечення найкращих інтересів дитини; у разі виявлення недоліків суд надає строк для їх усунення [13]. Угорський цивільний кодекс («*Polgári Törvénykönyv*») у ст. 4:217 регламентує можливість укладення угоди між батьками щодо утримання дитини. Батько або мати, які проживають окремо від дитини, можуть виконувати аліментні зобов'язання шляхом надання утримання в натурі або одноразової виплати, за умови визначення строку сплати та погодження угоди органом опіки і піклування чи судом. При цьому суд зберігає право присудити аліменти незалежно від домовленості сторін, якщо цього вимагають найкращі інтереси дитини або необхідність запобігання істотній шкоді. Крім того, ст. 4:204 передбачає можливість укладення договорів про утримання інших осіб, які мають право на аліменти, зокрема непрацездатних батьків, стороною яких можуть виступати їхні повнолітні діти [14].

Порівняльний аналіз показує, що в державах-членах ЄС домінує модель обмеженої управлінської автономії батьків, за якої доходи від майна дитини можуть використовуватися батьками лише в інтер-

есах дитини, тоді як саме майно перебуває під підвищеним судовим та адміністративним контролем. Такий підхід відображає європейські стандарти захисту прав дитини, закріплені, зокрема, у Конвенції ООН про права дитини та національних цивільних кодексах, і має бути основою для вдосконалення законодавства України щодо управління майном неповнолітніх.

Висновки. Отож, європейські принципи розглядають майнові права дитини як самостійний і пріоритетний об'єкт правового захисту, а батьки є виключно управителями такого майна. Доходи від майна дитини визнаються такими, що належать дитині, а їх використання батьками допускається лише як виняток, за критерієм необхідності та з урахуванням найкращих інтересів дитини.

З врахуванням європейських принципів на нашу думку варто ст. 1620 проєкту ЦК України доповнити новою частиною такого змісту: «Батьки не можуть бути представниками дитини у тих випадках, коли при управлінні майном дитини виникає конфлікт інтересів між батьками та дитиною».

Частину першу статті 1621 проєкту ЦК України ми пропонуємо викласти у такій редакції: «1. Дохід, одержаний від використання майна малолітньої дитини, батьки використовують на потреби дитини, покриття витрат на управління таким майном, а також у разі необхідності мають право використовувати дохід на виховання та утримання інших дітей та на невідкладні потреби сім'ї».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n867>.
2. Давидова І.В., Павлова В.Г. Забезпечення права батьків і дітей на майно. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 112-115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/24>.
3. КЦС ВС наголосив на обов'язку батька утримувати малолітню дитину незалежно від надання їй добровільно матеріальної допомоги. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/press-centr/news/951717>.
4. Principles of European family law regarding parental responsibilities. URL: <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PR-English.pdf>.
5. Проект Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного). URL: <https://itd.rada.gov.ua/d7319f3e-5f0b-467e-b9a2-f5fd8990dd6f>.
6. Code civil de France. URL: <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>.
7. Bürgerliches Gesetzbuch. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb>.
8. Código Civil de España. URL: https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/InstListDownload/Codigo_Civil.PDF.
9. Codice Civile Italiano. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/anteprema/codici/codiceCivile>.
10. Family Law Act, 18.11.2009. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/527122016004/consolide/current>
11. Obcansky zakonik, 3.02.2012. URL: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/novy-obcansky-zakonik-rj.pdf>
12. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. URL: <https://lexlege.pl/kodeks-rodzinny-i-opiekunczy>
13. Bulgarian Family Code. Адвокатска кантора Кристина Кенарова & Партньори. URL: <https://kenarova.com/law/Family%20Code.pdf>
14. Hungarian Civil Code. URL: https://tdziegler.files.wordpress.com/2014/06/civil_code.pdf

Дата першого надходження рукопису до видання: 11.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026